

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ : รัฐกับการควบคุมสื่อมวลชน : ศึกษากรณีการควบคุม
เนื้อหาทางการเมืองของรายการวิทยุและโทรทัศน์
โดย : ลิลิเบกองค์การ สารศิริวงศ์
ชื่อปริญญา : ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา : รัฐศาสตร์ ปีที่เสนอ 2540

ปัญหาการควบคุมและการแทรกแซงการทำหน้าที่ทางการเมืองของสื่อวิทยุและโทรทัศน์ เป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้วิทยุและโทรทัศน์ไม่อาจทำหน้าที่ทางการเมืองในฐานะสื่อมวลชนได้อย่างเต็มต่ออย่างที่ควรจะเป็น แม้ว่าประเทศไทยจะยึดถือแนวทางการพัฒนาทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และหลักการว่าด้วยสิทธิในการรับรู้ข่าวสารและการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของประชาชนและเสรีภาพของสื่อมวลชนเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่บ่อยครั้งที่หลักการต่างๆ เหล่านี้ถูกละเมิดโดยรัฐบาลหรือองค์กรของรัฐบาลอื่นๆ ที่มีอำนาจควบคุมวิทยุและโทรทัศน์ ไม่เฉพาะในยามที่ประเทศถูกปกครองโดยรัฐบาลทหารเท่านั้น ที่สื่อวิทยุและโทรทัศน์ถูกควบคุมอย่างเข้มงวด แม้ในยามที่มีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งก็มีความพยายามที่จะควบคุมหรือแทรกแซงวิทยุและโทรทัศน์ ทั้งนี้เพราะกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของวิทยุและโทรทัศน์ เป็นเครื่องมืออันสำคัญในการกำหนดวาระสาร (Agenda Setting) ที่สามารถโน้มน้าวความคิดของสังคมให้คล้อยตามและก่อให้เกิดสาธารณมติได้ในระดับหนึ่ง ดังนั้น การควบคุม

สื่อวิทยุและโทรทัศน์ในด้านหนึ่ง ซึ่งหมายถึงความพยายามควบคุมความคิดของคนในสังคมไม่ให้ เป็นปฏิปักษ์ต่อผู้ปกครอง

การศึกษาเรื่อง รัฐกับการควบคุมสื่อมวลชน : ศึกษากรณีการควบคุมเนื้อหาทางการเมืองของรายการวิทยุและโทรทัศน์ เป็นความพยายามที่จะศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้รัฐสามารถเข้าไปควบคุมและแทรกแซงการทำหน้าที่ทางการเมืองของวิทยุและโทรทัศน์ รวมทั้งกลไกที่รัฐใช้ในการควบคุมหรือแทรกแซงวิทยุและโทรทัศน์ จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้รัฐสามารถควบคุมหรือแทรกแซงการทำหน้าที่ทางการเมืองของวิทยุและโทรทัศน์ เนื่องจากโครงสร้างกรรมสิทธิ์ของระบบวิทยุและโทรทัศน์ ถูกกีดกันให้อยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจทางการเมืองของรัฐบาล หรือหน่วยราชการนับตั้งแต่สถาบันวิทยุและโทรทัศน์ เริ่มกำเนิดขึ้นในสังคมไทย ทำให้โครงสร้างของวิทยุและโทรทัศน์ไทยมีโครงสร้างแบบหน่วยงานราชการ ซึ่งเน้นการสั่งการตามสายการบังคับบัญชา การควบคุมเชิงโครงสร้างดังกล่าว เป็นผลมาจากการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2498 ที่มีจุดมุ่งหมายที่จะให้สิทธิแก่บริษัทไทยโทรทัศน์ จำกัด และหน่วยราชการอื่นๆ สามารถจัดตั้งและดำเนินการกิจการวิทยุและโทรทัศน์ได้ในลักษณะผูกขาด

การควบคุมเชิงโครงสร้างเป็นกลไกการควบคุมทางการเมืองที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งยังคงดำรงอยู่เนื่องจาก พ.ร.บ. วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2498 ยังคงมีผลบังคับใช้อยู่จนกระทั่งปัจจุบัน กลไกทางการเมืองที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ได้แก่ คณะกรรมการระดับชาติที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลระบบวิทยุและโทรทัศน์ คือ คณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์

(กกข.) ซึ่งได้รับการจัดตั้งขึ้นแทนที่คณะกรรมการ กบว. ในปี 2535 ภายหลัง เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ซึ่งมีโครงสร้างที่คณะกรรมการส่วนใหญ่เป็นข้าราชการและ ส่วนที่เหลือได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาล ปัจจุบัน กกข.ได้มอบอำนาจหน้าที่ใน การควบคุมดูแลเนื้อหาของรายการ สัดส่วนเนื้อหาของรายการ และการโฆษณา วิทยุสถานีเป็นผู้พิจารณาแทน

การควบคุมระดับสถานีมีกลไกการควบคุมที่สำคัญ คือ กลไกการบริหาร ซึ่งประกอบด้วยระเบียบ กกข. ระเบียบของสถานี และเงื่อนไขของสัญญาทาง ธุรกิจที่สถานีถืออยู่เหนือบริษัทเอกชน ผู้ได้รับสัมปทานจากสถานี ซึ่งทำให้เอกชน มักจะหลีกเลี่ยงปัญหาความขัดแย้งกับสถานีหรือรัฐบาลเพื่อความมั่นคงในการดำเนิน ธุรกิจต่อไป อย่างไรก็ตาม ในสภาวะการณ์ที่กระแสโลกเคลื่อนตัวเข้าสู่ยุคข่าวสาร ข้อมูลและการทวิจำนวนเพิ่มมากขึ้นของชนชั้นกลางไทย ทำให้เนื้อหาประเภท ข่าวสารและการเมืองที่ปรากฏในวิทยุและโทรทัศน์ มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นเพื่อตอบ สสนองต่อความต้องการด้านข่าวสารที่เพิ่มมากขึ้นของชนชั้นกลาง และสังคมเมือง ประกอบกับการที่สื่อมวลชน ทั้งวิทยุและโทรทัศน์ได้เริ่มพัฒนาตัวเองไปสู่ความเป็น มืออาชีพ ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายทางการตลาดที่ชัดเจนและปรากฏบทบาทของนักวิชา- การทางสื่อมวลชน ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ในฐานะผู้กำหนดประเด็น ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ทางอำนาจของผู้ปกครอง ดังนั้น จึงปรากฏแนว โน้มของความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับสื่อมวลชนเป็นระยะๆ ซึ่งการที่วิทยุและ โทรทัศน์ยังคงมีโครงสร้างแบบราชการ และมีคณะกรรมการกำกับดูแลที่ขาดความ เป็นอิสระในการทำงานและถูกครอบงำโดยรัฐสามารถเข้าไปควบคุมหรือแทรกแซง การทำหน้าที่ทางการเมืองของวิทยุและโทรทัศน์ได้อย่างง่ายดาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อ สิทธิในการรับรู้ข่าวสารของประชาชนและเสรีภาพของสื่อมวลชน วิธี

การแก้ปัญหาที่น่าจะได้ผลมากที่สุดก็คือ การปรับปรุงโครงสร้างระบบกรรมสิทธิ์วิทยุ และโทรทัศน์โดยการออกกฎหมายรับรองว่าคลื่นวิทยุเป็นทรัพยากรสาธารณะ ซึ่งจะทำให้การปรับปรุงระบบกรรมสิทธิ์มีความเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น แล้วเรียกคืนคลื่นความถี่วิทยุและโทรทัศน์จากรัฐบาล และหน่วยราชการที่มีอยู่แต่เดิมทั้งหมด นามมาจัดสรรให้เอกชนส่วนหนึ่งโดยวิธีการแข่งขันในระบบตลาดเสรีและมีกลไกการควบคุมโดยการห้ามนุญาต และแปรรูปเป็นบริษัทมหาชนอีกส่วนหนึ่งเพื่อป้องกันการผูกขาดโดยบริษัทขนาดใหญ่ โดยจัดตั้งคณะกรรมการกำกับดูแลที่เป็นอิสระและเป็นกลางทำหน้าที่จัดสรรคลื่นวิทยุ และกำกับดูแลการทำงานของระบบวิทยุและโทรทัศน์ทั้งในเรื่องคุณภาพของการบริการสาธารณะ และการป้องกันการแทรกแซงจากรัฐ และองค์กรทางการเมืองอื่นๆ เพื่อให้สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่ทางการเมืองอย่างเป็นกลางอย่างแท้จริง